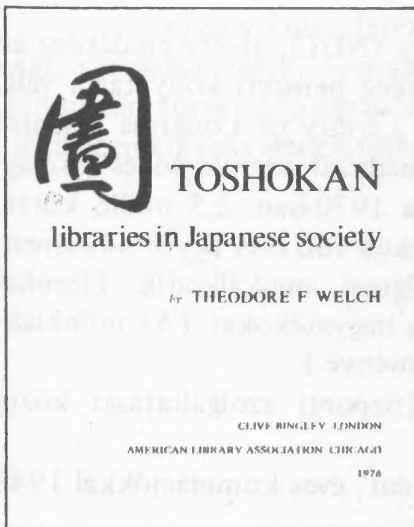

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY JAPÁNBAN

WELCH, Theodore C.: Toshokan. Libraries in Japanese society. Clive Bingley – ALA, London – Chicago, 1976. X, 306 p. Bibl. 282–296.p. Index 296–306.p.

A japán könyvtárak részletes ismertetését nyújtó áttekintés nemcsak a könyvtárügy rendszerével, irányító szerveivel és az egyes könyvtárak közti kapcsolatokkal foglalkozik elsősorban hanem – gazdag és sokszempontú mutató felhasználásával – az egyes könyvtárak történelmének, szervezetének és munkájának megismerését is szolgálja kultúrtörténeti megalapozással. (A címben szereplő „toshokan” a könyvtár neve japánul.)

Japánban az első buddhista könyvtárak a 6. század végén és a 7. század elején alakultak. A 701-ben létesített „Zushoryo”-t az első nemzeti könyvtárnak nevezhető archívumként említik. A 19. századig főleg kéziratmásoló könyvtárak és templomi könyvtárak működnek – a császári vélemény ebben az időben az, hogy „a népnek engedelmessé kell és nem tanulnia”. A könyvtárügy fejlődésének kiemelkedő dátumai:

- 1892 – megalakult a Japán Könyvtáros Egyesület
- 1907 – megindul a Könyvtárosok Lapja
- 1948 – a National Diet Library megkezdte működését mint nemzeti könyvtár
- 1950 – kiadják a Könyvtári Törvényt.

A könyvtermelés és a könyvtárügy nagy fejlődése a II. világháború után indult meg. 1966-ban a japán könyvkiadás a Szovjetunió és USA után már a harmadik helyet foglalja el. 1970-ben 891 vidéki közművelődési könyvtár (public library) működik, azaz 120 ezer lakosra esik egy. A közművelődési könyvtárak különböző propagandaakciókkal fordulnak a potenciális olvasók felé (pl. „Napi 20 perces olvasási program”, „Olvasó anya mozgalom”).

A vidéki közművelődési könyvtárak mellett a japán könyvtárügyben külön

kategóriát képeznek a prefektúrák és városok könyvtárai. 1970-ben a 46 prefektúrán 81 könyvtár működött, 1900 könyvtárossal és közel 10 millió kötettel. Ugyanekkor 594 városból 400-ban működött 451 központi és 56 fiókkönyvtár.

A könyvtárosoknál nyolc fizetési, illetve besorolási kategóriát alkalmaznak. A könyvtárosképzést az Oktatásügyi Minisztériumhoz tartozó intézmények végzik. Legfontosabb a tokiói kétévnyolc féléves Könyvtárügyi Főiskola. Az oktatási időszak 70 „szemeszterre” osztott, ebből: 50 könyvtárügy, 4–4 angol nyelv, humán tudományok, társadalomtudományok, természettudományok, 2 német, francia vagy orosz nyelv, 2 testgyakorlás. A beiratkozott hallgatók száma 1970-ben 252 volt, ebből 22 férfi. (A tokióihoz hasonló további 7 középfokú képzést nyújtó főiskola működik.) Könyvtárosképzés folyik ezenkívül 22 egyetemen, különböző időtartamban (a minimum 25x45 óra) és különböző szakokhoz kapcsolódva.

A Japán Könyvtáros Egyesület 1971-ben ünnepelte fennállásának 80. évfordulóját. Tagsága háromféle: egyéni, intézményi és ún. pártoló. Működését öt szekcióban folytatja. A NIPDOK, a Japán Dokumentációs Társaság 1950-ben alakult, tagjai egyének és intézmények.

Japán legnagyobb könyvtára a National Diet Library (NDL), amely eredetileg az országgyűlés két házához tartozott, de 1947-ben törvényileg nemzeti könyvtárrá vált. Megalakításánál és funkcióinak kialakításánál az amerikai Library of Congress példáját vették át (amerikai szakértők közreműködésével). A kormányzat végrehajtó és igazgatószolgálati ágazataiban 30 fiókkönyvtára van. Állománya 1970-ben: 2,5 millió kötet, 100 ezer térkép, 23 ezer kurrens időszakos kiadvány és kereken 100 ezer egyéb dokumentum. Az NDL 1968-ban átadott új épületében 875 dolgozó munkálkodik. Tizenhat különgyűjteményt kezel, köztük kéziratgyűjteményeket és hagyatékot. (Az utóbbiakhoz tartozik pl. a tea- és virágszertartások Imaizumi gyűjteménye.)

Az NDL-nek saját osztályozási rendszere van. Központi szolgáltatásai közül kiemelkednek:

- A Japán Nemzeti Bibliográfia. Megjelenik hetenként, éves kumulációkkal 1948 óta.
- A Japán Folyóirat Index. 2800 folyóirat és napilap cikkeinek indexkiadványa két sorozatban: Humán- és társadalomtudományok, Természettudományok és alkalmazott tudományok.
- Központi katalóguskarton-szolgáltatás. Ennek keretében 1969-ben 25 405 címről 1 548 473 nyomtatott katalóguskartont juttatott el 246 előfizetőhöz.

Az NDL 1970-ben kezdte meg automatizálási programjainak kidolgozását, amelynek tetemes részét teszi ki a japán írásjelekre való alkalmazás. Elsősorban az amerikai tapasztalatokra (MARC) támaszkodnak. A Könyvtár évi költségvetése 4 millió 200 ezer USA dollár.

Az állami és magániskolák könyvtárai alkotják a japán könyvtárügy következő fontos részét. Modellként említik ebben a kategóriában a magánkézben lévő Kasei leányiskolát, ahol az általános iskolai és főiskolai tagozatokon 4000 diák tanul. A könyvtár állománya itt 18 ezer kötet, személyzete 1 vezető tanár-könyvtáros és 2 beosztott.

Az egyetemi könyvtárak hálózatát az alábbi adatok jellemzik. Japánban 684 egyete-

mi könyvtár működik: 387 központi jellegű 287 részleggel. Ezek állománya összesen 56 millió kötet. A hálózatban 5317 könyvtáros dolgozik. A munka koordinálását három testület végzi: 1. Az országos jellegű, állami egyetemek könyvtárainak tanácsa; 2. Az egyesületi és társadalmi szervek által fenntartott egyetemek könyvtárainak tanácsa; 3. A magánkézben lévő egyetemi könyvtárak tanácsa.

A Japan Tudományos és Műszaki Információs Központ (Japan Information Center of Science and Technology, JICST) a miniszterelnök hivatalához csatolt állami intézmény, dokumentációs központ. A tudomány és technika különböző területeire specializált referáló lapjaiban 1970-ben 425 ezer referátumot tett közzé. Külön kiadványban dolgozza fel a külföldi szabadalmi leírásokat is. Számos egyéb szolgáltatása van, köztük a fordítási szolgálat, információ-visszakeresés – irodalomkutatás, közlemények a kisipar részére stb. Különböző másodlagos kiadványaihoz az indexeket számítógépen készíti, amely 2000 japán és 1000 egyéb (latin, görög, cirill) kis- és nagybetűvel és írásjelekkel dolgozik. Egyik fő feladatának tekinti az országos tudományos és műszaki információs rendszer megszervezését.

A kiadvány külön fejezetekben foglalkozik még a következő témákkal: szabványosítás, szakkönyvtárak, olvasásvizsgálat, a mai japán írás, kulturális hagyományok, a japán könyvtári törvény, japán könyvtári kifejezések szótára – az angol megfelelőekkel, a japán irodalom kurrens áttekintésének segédeszközei.

BALÁZS Sándor

VITA A SZERZŐI JOGVÉDELEMRŐL. – Kétnapos vita során az amerikai Szerzői (jogvédő) Liga javasolta a szerzői jogvédelem kiterjesztését adattárakra, ugyanakkor ki akarják zárni a védelem alól a számítógépi programokat (eltérően a software albizottság álláspontjától). A gépi programok jogvédelme problematikus. A szabadalmi védelem alkalmazása erős megkötéseket jelent. Egyesek a filmkészítés és a bútortervezés analógiájára szerzői jogvédelmet igényeltek, mások szerint viszont a program inkább technikai eszköz. A kérdésben még viták sora várható.

(Advanced Technology Libraries 1978. 3.no.)